

СЛА.
ПОВЕДЕМ СМРТИ ЈЕДНОГ КРИТИЧАРА

Декава се и међу ~~и~~ обичним и међу ви-
које изузетним људима, да неко ради посно тамо где није сасвим на свом ме-
сту. Недавно је умро Пол Суде, истакнути француски књижевни критичар, ко-
ји је својим писањем и личним држањем изазивао много дебате и гњева. Он
је имао част да припада светској познатој династији критичара великог фран-
цуског листа Така. Тад критичар чинио је на час утисак и то одувек,
да, дужан или недужан, ради не на сасвим правом месту свога позива. Да чо-
век дође на место за које није, декава се никада по личној амбицији, ~~и~~
никада ~~и~~ утишавјам околности, никада несртним случајем. Није пријатно ни да
ко ради на таквом месту: човек је стварно у неком процесу самоодбране,
према себи и према људима. У таквој ситуацији, неки људи увиде свој слу-
~~уједе се.~~
чај, прегну ~~и~~ доражују се, други, баце се свом енергијом на вентиљу за-
страшавања и вхадања, стварају по сваку цену ауторитет. Трећи, поред низа
прворазредних особина, носе један мањак који постаје кобан само због то-
га што је личност заузела не сасвим ~~право~~ место. Целокупан рад
оних последњих, иако од вредности, и трудан и добронамеран, може ипак оста-
ти у неку руку стерилан, укмет. Амбиција њих људи оправдана је, и опет је
трагична. Но речи старог датника:

... - sangvinic student
Anfanglich war ihm wichtig die Ambition.

Мржња се зноје пробијајући се по ускому путу амбиције".

Пол Суде, са низом замрдних способно-
стима, био је ликен манте. ако би неко тврдио да ју је ~~је~~ био, чин био запи-
тани: гдеđ да му је била у глави, видела би се у оном ~~што~~ је писао. да ју
је имао у души, видела би се у животу. Ретко сух је био ~~што~~ живот: никад
да већа писци кемрокологи чине били у већој непримени да из покојништва
живота испричaju нешто дирњиво, жалосно или смешно. Од кобног недостат-
ка манте долазио је под Суде-а ~~не само његов~~ хестоки ~~и~~ свирепи рационализ-
ам, у име којег је вређао, у име којег са позавадио са пола живота и пола
мртвог књижевног света. Од недостатка манте, нама се тако чини, долазио је и арста недовољне матементуалне радознаности, врста недовољне учености
Судејеве, кад се узме у обзир врло високо место са којег је отварио је књи-
жење судова ~~и~~ оцене. Не може се рећи да је Суде био недовољно мањав

2

да студира и даље се образује, што критичар апсолутно мора чинити. Један од претходника Суде-а ~~и~~ Тану Анатол Франс, којега је био левјак је Суде био вредан као Реман. Иако, као и фраче, пошто је стекао знање класичних језика и књижевности, допустио је књижевним критичар Суде себи да од модерних литература и језика буде код куће само у језику и књижевноста свог народа. ~~И~~ чиму је то за Суде-а било далеко више недовољно него за Франса који је у суштини био не критичар него приповедач. Још нешто је произлазило код Суде-а из немања макте; недостатак варијација и модификација у његовим строгим правилцима, тезама и ваза речима његовим везама. Резултат од свега тога; оно нешто усунамо, тврдо и неженерозно / чима за то српске речи / што се тако јако кошило богатим ~~и~~ даним женирозвим духом француским.

Формулама Судејева наје~~ж~~ једну велику снагу рада, и парадоксно, једну велику неподобност. Взор критика које су за њим остале, међу њима многа одлична, текво ће ~~имитирати~~ ^{имати} сопственом, од мазора независно, право уметничко књижевно дело. Опет се највеће срањење са франсом, иако није сасвим праведно чинити га. У Суде ни франци нису умели као, решимо, десинг, терати ~~али~~ ^{или} са безмерним очишћем класичног и модерног до краја ^{француске} ~~ураде~~. Дај ~~Франс~~ је био пун фантазије! Умео је измислити што не зна, ~~и~~ умео се смејати ~~и~~ место лутити се, ~~и~~ нео је опростити. Имао је једну паранитно безобразну иронију која је чинила да смо са сламу читали његово југачење са љашкотом, ~~и~~ сламу читали сваку његову критику. Суде, несавестана, раздралимо Пронинама, увек ~~и~~ семинарски рационалан критиковао је скоро без изузетка по ~~и~~ једном, нечеговатије кратко, и отвеч нога ~~и~~. Над Суде докаже да има право, он има право, али на попришту су мртви или ~~и~~ книга писац, читалац. Са пола света ~~није~~ говоримо, са другом пополовином свјаје усмеко, или кроз ~~и~~ ^{сламу} и памфете. Мртав уморам понекад ~~исам~~, настављао је, јер му се чинило да у име свога ауторитета мора наставити.

Између осталих лица и установа, био је ^и страшном скобу и са црквом. ~~Он~~ је био жесток атеист. У свему је био жесток, ~~и~~ ^и ~~и~~ као ретко поштен човек и критичар, једно је признао без резерве католичком свештенству: да се латински и грчки језик и књижевност могу како ваза научити само од фрачара, којака је ~~и~~ ^и ирионија. Имао и сам да бла годари за ту услугу. Не знамо дали због тога

Судејева признања, или због целе физиогномије рада и човека, нама је чек-
ће доказала на ум мисао: да би Поп Суде, место на позицији критичара у Тану
био на несравњено бољој позицији као један од оних познатих типова ванред-
но способних и љутих фратара професора класичне литературе на некој од
члвених француских катедара — за ту струку. Што Суде није веро-
вав у Бога, и што је много волео жене, чини га једним марилом. Једна од вели-
ких црта католичке цркве у томе је, што она прима у своје крило и помаже
све даровито без резерве, а сама брине да прикрије Грех свога питомца, на-
дајући се, изразиво, да ће пре или после довести своје дете до увиђавности,
у чему уосталом врло често и успева. А ако и до краја не успе, она ћути
јерпи хришћански, заслугу свога питомца се користи и бележи их у своју
историју, а ~~који~~ ^{који} већ ће у Бога измолити спас за подивљену душу... Ово
је бихадигресија; а што смо хтели рећи ~~који~~ ^{који} је следеће: Суде као профе-
сор латинског језика и књижевности, онако како их предају Фратри, имао би
прилике да увек с ~~правом~~ правом коринту ради оно што ради, ~~што је~~ ^{што је} умео и
волео: да кује ~~и~~ једну логију која је већ хиљадама пута прекована; да
анализира, по свим правила једне рационалне естетике, једну литературу
у којој су и стихове писали мудраци и научници имајући у главама табли-
це силогизама; да тумачи једну књижевност гордо паметну, ~~и~~ један језик
који је сам собом математика и логика, и да ~~се~~ ^{се} одувељава над тексто-
вима који су добри делом чина уметност оптуживања, доказивања, суда и осу-
ђења. Ќе би Суде био на првом месту да су му као професору дали катед-
ру грчке књижевности. Грци су умели све да разумеју, и зато да се свему
прилагоде. Грци никада нису били непомирљиви. Пре Француза, ^{стари} Грци су
били жемеровци. Уникали су у обзор инстинкте, темпераменте, спасо осећање
и чежњу за депотом. Дужност дисциплину, правило, умели су у приликама ~~принесе~~
~~принесе~~ за љубав неког судењног расположења, неке (ине, неке чари) неог
великог или оригиналног геста. Анатол Франс је једног свог комедијаша што
се превртао пред иконом Јајке божје, научио од Грка.

У сноме раду — критика модерне и савремене
књижевности — Суде до краја није напустио једну методу, методу која није
била грчка. Није умешано прећутати, прескочити, огрохотити, насмејати се место
љутити ~~се~~. Суде је имао само једну врсту разумевања ствари. А Гр-
ци су и у филозофији избегавали једноимично разумевање ствари. Али да оста-
вимо ^и Грке и да останемо у областима Судеју бакске и друге, Емерон је у

својим званичним б-седама ~~и~~ више волети и жалити око што оптухује, не-
го Суде у критикама на романе и стихове. Суде је чеговад ~~упорно~~ једнолико
разумевање ствари. Слабости писаца су га увек само дражиле. Рђаву ~~књигу~~
~~је~~ ~~полицијски~~ ~~гонио~~. Весунаш, он је чест. Имао право, али је ужасно викао
да има право. И са чудним задовољством је градио себи непријатеље. Чини-
ло му се да ствар добија ~~историју~~ одуже, ако настане ~~бука~~ у целом
импакционом Гаризу, ако се критичар не боји критичара. ~~И~~ И зато, ако је
бко ударен, ударио је јон јаче. Суде је мислио да ауторитет пре свега од
тога јави. Барао се.

7. Как Судејски радом човек осети врло бређеног да критичар мора имати истородник прта са талентима које критикује. Наравно, критичаром не физички, али истородних шута. Критичар и приповедач, на пример, то није хијерархија, то су само разне функције у истој области.

~~Ако је рецимо том једне литературе романтизам~~ ~~обично~~
~~ако~~ критичар ~~има~~ има сваког сатреперева са жицем инструмента на којем је и сам жика. Опсег је уопште да критичар буде противнички трезвењак државни тужилац ^и истинодубик као главни контролор при инвентаризацији. Сент-Веа, у студији о Шатобријану, имао је истеда једног много разомјалог критичара. То је познати писац ~~који~~ који спада у ~~категорију~~ ~~категорије~~

Водите са је писао Mord-Sar). Ако човек прелиста текстове Морка, појача му се горе истакнуто мисаље о критичару. аде Морк није било памети, напротив, али је био дрвен као даска. Он је могао судити о многим стварима, али је ипак морал остати критичар споменак. О месечинама, па према аде Морке, сасвим и турно није чимо права да пише са пре еникдам да ће имати пошло. А нарочито о месечини једног Шатобријана, коме је то била отруја од детинства до дубоке старости. У једном писму Шатобријану Куберу стоји: "Да месец није био случајно стварно присустан, осећам да бих га ја ипак ставио у ово писмо." Три чеку се под Шатобријана, још увек не зна да ли месец јесте — или таде био с њим, али је то сајрено свеједно у романтици. Ако сад неки критичар романтичне литературе није ни толико романтичан да може подмети једну Шатобријану месечину, он је изгубио Дартију. Поп Суде, наравно, није абб Морк. Он је други човек из целих других времена и пружника, али је и он губито партите кад је много настојао на спурдима естетике хипике, разних модернизама. Дакмано да има врло дланих истицизма и врло глупих есецина и у наше време, и да има тако апсурдних поезија да је сувешта

свака теорија и за и против. И читалац би толико пута свом куном својом стао уз Суде-а, само да је имао малу ~~надеж~~ ^{наду} најмању ~~форму~~ ^{форму} истих, да није апсурд увек судио често са глединта разука. Можда се апсурд не може дружије судити. Добро, али онда читалац жели да Суде бар успитава место да нечило срдце усамљује; да бар понекад каже да је цео свет луд, како би мора речи даје неки писац луд.

~~Данас~~ је нечег практаког и сјајног у том књижевном
дебојинама и биткама. Читалац је понекад рачунао да их је суде користи вели-
чија, а ~~да~~ је и сам задовољство ~~да~~ забаву у житу, дали суда, над судом и пра-
вом, как су умрли глас и гвест, и остало само ~~што~~ * слово, садре у
том слову осећа не само чешто много апстрактно и сухо, него и чешто насиљ-
но. Логика то не воли да призна, али сви знају из живота да постоје у сви-
ма областима материје и духа понеке чиљенице које се, за неко време бар,
укопају на неком месту тако да ~~црквена~~ ~~и~~ ~~и~~ ~~и~~ ~~и~~

и светска власт мора о љима да води рачуна, па мора и критика. У људском делану, као и у природи, долазе и нелогичне и наказне појаве, и долазе по некој нужности. Логика и прогрес нису стажни закон развоја и рада. Није-ви се сукобљавају, поричу, никите. Друштво и уметност су понекад у рукама немоћи. И онда ту немоћ већа не само разумети него пролазно и прилагоди-ти јој се. И критика мора наћи начин за то. Наравно, прави начин, опрезан и пролазан. Критика не сме никако прилагодавати капитулаци-јом, али она мора чекати да се нелогика и наказа макне с места, и потече сама куда јој је непиновни ток. у незгодна времена, критика мора висе интерпретирати него сухо констатовати. Суде је, као стари Римљани на форуму, водео суху констатацију. Современик Судејев, критичар Б. Јакушина оку другу, дубокој и пленљивој особитој критичару; интерпретатору, његове интерпретације су понекад музички благе и моду-лиране, без киједне јасне констатације кореном. да су све констатације скривене у мотивима. И над неадраш ствар сама од себе крене с места.

Хаду извади ~~о~~ констатације из неке своје критичне катинске годишње
раније. Сви су остали живи, писац се сам скренуо од онога што је прошло,
и што је узедуд и постојало. Хаду уме растути се, разжалити, оборити гла-
ву пред немојма, слабостима, успесима, слабалним успесима који бавећа се
нису ни родили. Хаду је тип растуженог рационалиста. То је бешало сукоб
у појмовима или то је тип у стварном свету и у критици. Суде катински
строг рационалист није тај тип признатио как га чак никоје ни "констататор".

Zivotim taj tip je još i latinski tip, i to klasično latinski tip. Sjajnik reprezentant mu je niko manji od velikog pesnika Lukreција, песника koji je bio ujedno veliki рационалист, научник и скептик. Lukreције није веровао у Бога створитеља; видео је стравну несавршеност материјалног света, неко га је у стихима дикто спасио и објаснио, времено је бесмртност душе диалектиком која је Судеја морала одувезавати. Али је своја дефинитивна убеђења, ~~објаснио~~ боље рећи своја одрицања и своју критику ~~објаснио~~ са душом смртно тужном. па свима својим рационалним констатацијама, Lukreције је био дубоко жалостан што је свет тако несавршен да је немогућно веровати да га је божанство створило. Ето тад велики рационалист претстава чак врсту тужно идеалистичког система, који божанствени разотежак ће тад Lukreције | Пост који је божанско откнуо од свега човечног, јер

је "такана природа божанској" /далеко удаљена... и од запажања/ а ука

/ интелекта /... не може додирнути чинтежа онога што ни запажамо; биће недодирашко не додирује" - *Tangere enim non potest, si tangi non possit cognoscere.* / да ли је Поз Суде ипак доста читao својe Јатине, и сво- га Дункрејка/ Јесте. Само, Дункрејк је имао у изобиљу оно ~~што је~~ једно што је кобно недостајало Судеју.

Сиромах Суде. / Као сви ми, и он је морао једнога ча- са у животу, по закону ~~што~~ Бога, кога је одрицао, скосио очи оружје којим се сам скучио над другима. Скосио је критику која је њега Судеја нагнала да узути као камен. Поз Вадери, чију је прву Суде високо ценио, / или пос- видујући храбrosti да одрче /, примио по смрти Судеја с мену, првача да је некако пред катастрофу седео са Судејем у разговору, и одједаред му дубо- мо искрено казао: како је одимаш икога непријатеља себи однеговас, како је то сметало да побере све што је по заскугама требао да побере. Суде, који нарочито није остајао дужан кад му се помени *"непријатељ"*, / втво- је као заливен, "тужан" / Валеријева реч /, оборених очију. Можда у неком предосећању, можда по некој тренутној вијој увиђавности. Учимо је затим Суде још један крутак уступак. тестаментарно његово напољење, / не знао да ли издавна или одскора, гласило је: ако умре пре брата, који је свеште- ник, да буде сахрањен по свима прописима цркве, како би му брат могао ићи за погребом. *Ecce homo!* / је човек /, то је још један доказ виме да у спа- ком човеку има човек. / Да, није се Суде бојао непријатеља, и није га бодо- бод брата због његова атенума. Пред смрт, захвалio је што има много непри- јатеља, сојао се братовљева бола, и, ко зна шта је још у души *Божалио* и по жељео. / Као сви људи, а нарочито људи високих способности и високог *Вози- вава* Суде није могао умрети пре него што се укрсти / са религиозном истином / *и смрт је све прилог њему:* / да слабости и нереди и заблуде пролазе, / да се ~~што~~ расправља већ узви- вим размишљањем о њима ~~што~~ великих људи, да се губе у последњим циљевима света.

Суде није био хармоничан. / Тада гладијатор, каку, бивао је до непријатне комике понизан пред женама ако су ~~што~~ контесе и баро- нике. / Ауторитет његов је стојао, али се увек чинио некако неделегитиман. Зашто? Нехармоничан човек, као ауторитет, не може учинити много послужно- сти. А без послужности, ауторитет је привидан. / Суде се потврдио на месту на којем је стајао: крму из руку изје испуптао,

владао је прочуо се имао врсту славе, или ~~и~~ мада ипак није био на правом свом месту. Или је сва трагедија у томе што није био хармоничан дух? Рад Судајев свакако је лепши и бољи од човека Судаја. Тада ~~да~~ можи бити правдилно оцелен онда кад личност критичара мине сасвим, кад тај ~~дакле~~ још неукајомца чинилица крене сама са свога места ~~и~~ проће.

Исправљено,